
Naoružani narod
kao sistem organiziranja obrane
*zajednice**

Desimir Simić

U našoj se stručnoj i znanstvenoj literaturi sve češće spominje, ali malo znanstveno problematizira marksistička misao o naoružanom narodu, u kontekstu demokratizacije i podruštvljenja sistema obrane, čemu teži jugoslavenska teorija i praksa. Iz sadržaja i konteksta mnogih razmišljanja proističe da su klasici marksizma naoružani narod poimali kao tip »vojne organizacije proletarijata... vojne organizacije koja se pojavljuje kao istorijski revolucionarni subjekt i garant nesmetane i autohtone izgradnje novog društva« i sl.¹

Ima i pojednostavljenih razmišljanja koja naoružani narod svode na posjedovanje oružja svih ili većine članova zajednice, pa se pogrešnom analogijom dopire i do pogrešnih zaključaka.

To nas je motiviralo da se raspitamo o kontekstu temeljnog učenja klasika o povijesno novom modelu društvene zajednice i načinu njezina obrambenog organiziranja.

Već iz tako formulirane nakane slijedi osnovna hipoteza: *naoružani narod nije oblik klasične vojne organizacije, već njezinu negacija*. I dalje: *svaki oblik vojne organizacije jest institucionaliziranje društvene sile u državnu silu, kao sredstva prinude vladajuće klase*. *Vojna organizacija je jedna od bitnih institucija državne organizacije, bez koje ne može opstati i iza koje ne može ostati*. Povijesni procesi koji utiču na društvenu ulogu države na isti način utiču i na društvenu ulogu i organizacijsku fizionomiju vojne organizacije.

*
Ovaj je rad nastao kao prilog teorijskoj raspravi o marksističkom određenju naoružanog naroda.

¹
V. Šešelj, *Socijalizam i rat* (prilog raspravi), »Marksistička misao«, br. 6, 1981, str. 291.

S druge strane, naoružani narod je dio procesa ukupne društvene izgradnje komunističke društvene zajednice, i to onaj dio u kojem se obrambena moć državne organizacije disperzira u obrambenu moć svakog člana i svih socijalnih struktura društvene zajednice.²

Naoružani narod i naoružavanje naroda

Naoružani narod kao model novog organiziranja obrane zajednice klasici nisu posebno razradili, pa čak ni precizno definirali.³ Tek analizom sociološko-politološkog i vojnog djela klasika doći ćemo do zaključka da se naoružani narod, kao konstitutivni sadržaj zajednice, razlikuje od modela milicijskih sistema u kojima ili pojedinci ili svi obveznici posjeduju oružje kao kućni inventar.

Ukupna konstitucija zajednice razvija se iz društvenih uvjeta u samoj zajednici, što strukturalno mijenja ekonomsko-vlasničke odnose, društveno-politički sistem i druge sadržaje, što vodi podruštvljenju svih, pa i obrambeno-zaštitnih funkcija državne organizacije. U okvirima toga povišenog procesa razvija se naoružani narod koga čine svi članovi zajednice, prema individualnim sposobnostima, i društvene strukture. Članovi zajednice u okviru organizacijskih struktura odlučuju o svim pitanjima sistema obrane i pripremaju se da iskažu svoju obrambenu moć kao obrambenu moć svoje zajednice u akutnim situacijama. Osnovu obrambene moći čine ljudski i materijalni potencijali zajednice. Ljudi se pripremaju, opremaju, školuju i vaspitaju, u porodici, društvenim organizacijama, organizacijama materijalne proizvodnje i usluga, itd., u skladu s vremenom, potrebama i mogućnostima svoje zajednice.

Svaka društvena struktura organizirana je kao samoobrambeni i samozaštitni dio cjeline — obrambeno-zaštitnog sistema zajednice. U početnim fazama jezgro obrambeno-zaštitnog sistema naoružanog naroda čine dijelovi oružanih snaga, koje se postupno transformiraju u znanstveno-stručno jezgro za stručnu i specijalističku obuku članova zajednice pri centrima za obranu i zaštitu. Obrambeno-zaštitne pripreme dio su svakidašnjeg rada i života a odvijaju se kao svjesno prihvaćene obaveze i dobrotvoljne aktivnosti članova zajednice.⁴

2

«Komunizam za nas nije stanje, koje treba da bude uspostavljeno, ideal prema kome treba da se upravlja. Mi nazivamo komunizmom stvarni pokret, koji ukida sadašnje stanje. Uslovi ovoga pokreta proizlaze iz sada postojećih pretpostavki.» (Marx — Engles, *Rani radovi — Njemačka ideologija*, Kultura, Zagreb, 1953, str. 302).

3

Pod pojmom model razumijevamo supstrat društvene obrambene moći zajednice.

4

Švicarski policijski sistem obrane ima jezgro oružanih snaga koga čini oko 1500 oficira, te oko 400.000 vojnih obveznika spremnih da se u roku 48 sati uključe u oružanu borbu. (Opširnije u: NIN, br. 1623, 7. 2. 1982, str. 59.).

Pretpostavka je ostvarenja naoružanog naroda socijalistička revolucija, koja će bez zastoja teći prema demokratizaciji društvenog života, podruštvljenjem svih funkcija državne organizacije. Prema tome, naoružani narod je ostvarljiv kao sistem organiziranja obrane demokratiziranih socijalističkih zajednica, sve dok im obrana bude potrebna.

Povijest konstitucije i propadanja ljudskih zajednica odvijala se u revolucionarnim gibanjima širokih razmjera. U tim su se gibanjima uvijek preplitali interesi pokretača i izvršilaca revolucija. Pokretači su bile revolucionarne klase, koje su i konstituirale nove zajednice, nove odnose i nove sisteme zaštite svojih vitalnih interesa. Učešće velikih masa u ustancima, pobunama ili revolucijama, koje su bile naoružane, ostavlja utisak da se radilo o pojavnim oblicima naoružanog naroda, što je poslužilo klasicima za projekciju sistema obrane nove zajednice koju će ostvariti proletarijat. Međutim, radi se samo o *naoružavanju naroda, kao društvenoj radnji*, koja je pratilac revolucionarnih gibanja. Inicijator naoružavanja (klasa ili država) poziva narod pod oružje da bi se osigurao povoljan odnos snaga u živoj sili. To su klasici zapazili još 1848. godine, što ih je i motiviralo da posvete više pažnje izučavanju vojnih pitanja proletarijata,⁵ ali iz toga nisu izvukli principe naoružanog naroda.

Naoružavanje naroda može se odvijati na dva načina: naoružavanjem i samonaoružavanjem.

Naoružavanje naroda prisutno je u svim revolucijama, pokretima, ustancima i ratovima. Narod je uglavnom bio pod oružjem kao živa sila i kao sadržaj ratnih planova za ostvarivanje ciljeva oružane borbe. Čim bi bio ostvaren cilj oružane borbe, narodu se oduzimalo oružje, jer bi svako masovno naoružavanje i zadržavanje oružje »mimo potrebe« bilo velika opasnost za eksploatatorsku vladajuću klasu.⁶

Naoružavanje naroda može biti progresivno ili reakcionarno, dobrovoljno ili nametnuto, organizirano ili spontano. Kao *progresivan* akt naoružavanje naroda pojavljuje se u onim društvenim situacijama kad je nova klasa vodeća društvena snaga za ostvarenje opće-društvenih, odnosno nacionalnih interesa. Vodeća klasa ne napušta svoju klasnu suštinu, već se njezini klasni interesi podudaraju s opće-društvenim, odnosno nacionalnim interesom, što je i čini vodećom društvenom snagom. U konkretnim društveno-povijesnim uvjetima ciljevi revolucionarne klase određuju cilj i suštinu naoružavanja naroda.

Naoružavanje naroda pojavljuje se i kao akt obrane zajednice od agresije a ostvaruje se na poziv države koju je vojnički ugrozila druga država. U godinama prvoga svjetskog rata takav je vid naoružavanja naroda ostvarila Srbija. Na poziv države, cijeli je narod uzeo učešća u obrani domovine od austro-njemačkih agresora. Interes svih klasa i slojeva bio je podređen zajedničkom: borbi za samoodržanje i preživljavanje. Zbog toga se

5

Opširnije u: A. Bebler, *Marksizam i vojništvo*, izd. VIZ, Beograd, 1977; M. Prelević, *Društvena suština vojne sile*, VIZ, Beograd, 1972.

6

Opširnije u: F. Engels, *Izabrana vojna dela*, knj. I, str. 217 do 223, knj. II, str. 43 do 145, Vojno delo, Beograd, 1953/1960.

taj primjer ističe kao *dobrovoljno*, čak euforično naoružavanje, u kome su svi na bilo koji način sposobni ljudi, žene i djeca jednako upinjali snagu kao i regularni vojnici da dadu svoj doprinos obrani zemlje u općenarodnom obrambenom ratu. Tom naoružavanju pridružili su se brojni dobrovoljci, prvenstveno pripadnici južnoslavenskih naroda iz svih zemalja svijeta.

Naoružavanje naroda je pojava koja se može i *nametnuti* članovima zajednice, bez njihove volje i interesa. Tako je Hitler odmah poslije dolaska na vlast 1933. godine smišljeno počeo naoružavati narod da bi ostvario »novi poredak« u Evropi. Fizičkom naoružavanju prethodila je snažna ideološka, doktrinarna i propagandna aktivnost, nakon čega je slijedilo masovno mobiliziranje naroda za ratne pohode. Vrhunac toga *reakcionarnog* naoružavanja naroda dosegnut je u posljednjim godinama drugoga svjetskog rata, kad su mobilizirana i naoružavana djeca, da bi silom bila tjerana pod savezničke tenkove ili raspoređivana na neke druge apsurdne pokušaje obrane već razbijene njemačke države.

Samonaoružavanje naroda pojavljuje se u vrijeme kad je narod životno zainteresiran i primoran da se bori za samoopstanak. Detaljniji uvid u povijest otkrit će nam velik broj takvih primjera, ali i varijanata samonaoružavanja zato da bi se opstalo ili preživjelo. Može se zapaziti kao zakonita pojava u onim situacijama kad je zvanična vojna sila uništena a državna organizacija ne funkcioniše. Narod je izvrgnut okrutnostim i brutalnostima neprijatelja. On samoorganizira svoju obranu koju prilagođava uvjetima rata. Uvjetima rata prilagođavaju oblik formacije, ratnih djelovanja, a od »svojih neprijatelja oduzimaju oruđe i komoru«.⁷

U vrijeme zaoštrenih klasnih borbi u 19. i 20. st. bilo je slučajeva da su vladajuće klase odbijale naoružavanje naroda za obranu od agresije drugih država jer su se plašile za sudbinu svojih interesa. Radije su žrtvovali svoju vojnu silu (Španija), predavale se neprijatelju na svome tlu (Francuska), pa čak i pozivale okupatora (carska Rusija), nego se upuštale u rizik naoružavanja naroda.

Primjer samonaoružavanja naroda jeste i ustanak naroda i narodnosti raskomadane Jugoslavije, koji je, pod vodstvom samo 12.000 komunista, prerastao u narodnooslobodilački rat i socijalističku revoluciju.

Prema tome, naoružavanje naroda je društveno-povijesna radnja koju poduzima klasa ili država radi uključivanja narodnih masa, kao žive sile, u ostvarivanje ciljeva oružane borbe. Naoružavanje naroda može biti progresivno ili reakcionarno, dobrovoljno ili nametnuto, organizirano ili spontano.

Samonaoružavanje naroda je samoorganiziranje za samoobranu, koje je najčešće spontano i u kome je ponajviše isključen državni, a dominira samoobrambeni interes.

Razoružavanje naoružanog naroda gentilne zajednice

Gentilna zajednica i Pariska komuna dva su značajna izvorišta iz kojih su klasici crpili odgovore na složena pitanja vojnog organiziranja proletarijata. Baš iz tih je izvorišta i potekla marksistička ideja o naoružanom narodu.

Skladno ustrojstvo gentilne zajednice posebno je inspirativno djelovalo na Engelsa. Iz konteksta *Porijekla porodice, privatnog vlasništva i države* mogu se nazrijeti sudari dvaju povijesno oprečnih sistema obrane: naoružanog naroda gentilne zajednice i vojnoorganizacijskog sistema klasnog društva. Taj je sudar bio neminovan, kao pretpostavka ostvarenja povijesno-društvenih i ekonomskih reformi. Naime, vojnoorganizacijski sistem klasnog društva nije se mogao konstituirati prije nego što se izvrši destrukcija sistema obrane gentilne zajednice, a bez vojnoorganizacijskog sistema, kao sistema državne prinude klasnog društva, nije se mogla ni država uspostaviti, pa ni klasno društvo. Ta formula (klasno društvo i eksploatacija = država + vojna organizacija) morala se ostvarivati u istom povijesnom, društvenom i ekonomskom procesu konstitucije nove zajednice, pa je razaranje sistema obrane gentilne zajednice postao *conditio sine qua non* konstituciji klasnog društva. I baš u tome procesu razaranja, koji je bio najteži dio povijesnog procesa, nalazimo najdublje sadržaje za izučavanje marksističke ideje o naoružanom narodu. O čemu se radi?

Čini se da je obračun klasnog društva s gentilnom zajednicom bio mnogo jednostavniji u drugim oblastima nego u sistemu obrane. Vojnoorganizacijski sistem nije pred sobom imao čete, bataljone, brigade... već njihovu negaciju. Svaki član plemena posjedovao je sopstvenu i društvenu moć svoga plemena, jer je to bila poistovjećena obrambena moć i jer je svaki član plemena bio identificiran, do organskog jedinstva, s plemenom kao društvenom zajednicom. Raspolaganje, posjedovanje i upotreba oružja samo je činila vlastitu i društvenu obrambenu moć efikasnijom. Oružje je bilo samo sredstvo izvanjske manifestacije obrambene moći, pa je čin oduzimanja oružja bio jednostavniji od složenog procesa destrukcije naoružanog naroda gentilne zajednice. Da bi se to ostvarilo, trebalo je voditi dublju, vjekovnu borbu za slamanje svih onih moralnih, rodnih i drugih spona koje su organski spajale čovjeka i čovjeka, ljude i njihovu zajednicu. Zato je razoružavanje naoružanog naroda gentilne zajednice bio dugotrajan proces, a Engels ga je zapazio tek u atenskom građaninu-vojniku, kao pripadniku »narodne vojske i mornarice, koju je narod neposredno opremao«. Atenskog građanina-vojnika Engels je »zatekao« u završnim fazama konstitucije robovlasničke države, ali još uvijek punog sadržaja snažnog morala i etike gentilne zajednice. On se opire vršenju nečasnih policijskih poslova, koje smatra nedostojnima ljudske ličnosti jer su manifestirali prinudu prema drugim članovima zajednice, ali je spreman da se nesebično bori za obranu zajednice od izvanjskih napada. Sasvim je razumljivo, međutim, da je netko ipak morao vršiti policijske poslove u državi. Bili su to robovi!

Razoružavanje naroda gentilne zajednice odvijalo se kao proces krvnog, misaonog i fizičkog raslojavanja. Krvne su veze zamijenjene teritorijalnom organizacijom. Misaono se raslojavanje odvijalo u procesu mijenjanja svijesti, destrukcijom tradicionalnih vrijednosti i uspostavljanjem novih društvenih vrijednosti koje su izražavale interese vladajuće robovlasničke klase. Svijest se širila do nužnosti, bez alternacije, prihvatanja novoga stanja koje, ako ne bi bilo prihvaćeno, prijeti općedruštvenom kataklizmom. Državna organizacija i vojnoorganizacijski sistem prikazivani su kao nosioci blagostanja i kao jedini integratori. Postupno je oblik svijesti vladajuće klase nametnut kao vladajući oblik društvene svijesti. Zajednica je konačno podijeljena na eksploatore i eksploatirane, upravljачe i upravljane, posjednike prinude i prinuđene. Od tada pa kroz cijelu klasnu povijest sistem prinude je bio i ostao centar društvene moći za ostvarivanje vitalnih interesa vladajuće klase.

Fragmenti naoružanog naroda u klasnom periodu povijesti

Nakon definitivnog sloma sistema obrane gentilne zajednice i nakon konstitucije vojnoorganizacijskog sistema, u povijesnom razvoju klasnog društva i u različitim formama javljali su se samo fragmenti naoružanog naroda, ali nigdje toliko cjelovito da bi se iskazane vrline mogle znanstveno izučiti i izložiti kao model naoružanog naroda za korelaciju s različitim modelima vojnoorganizacijskog sistema. Pa i teorijska nedorečenost marksističke misli o naoružanom narodu često je mnoge teoretičare vodila prema pogrešnim interpretacijama pojava oblika.

Tako su se u kozaštvu nazirale neke karakteristike naoružanog naroda, ali samo onda kad se učešće sposobnih članova zajednice u ratnim pohodima promatra izolirano od načina pribavljanja uvjeta za život cijele zajednice.

Prilikom usporedbama valja imati u vidu da je naoružani narod proizvod prvenstveno demokratiziranih društvenih odnosa, pa je i kao sistem obrane demokratiziran. U njemu se gubi obrambena funkcija države, pa samim tim ne postoji ni teorijska pretpostavka za egzistenciju bilo kakve klasične vojne organizacije. Obrana je inkarnirana u elementarne činitele zajednice kao dio strukture jedinstvene organske cjeline.

U kozačkim zajednicama, pak, atamansku skupštinu, koja je i kreirala i konstituirala sistem obrane i odlučivala o njegovoj upotrebi, nisu tvorili svi članovi društva, već samo *muškarci sposobni za oružje i rat*. Dakle, ne radi li se prije o ratnim vijećima nego o manifestaciji demokratizirane obrane? O ograničenom broju članova zajednice koji su raspolagali društvenom silom, stavljajući je u funkciju pribavljanja uvjeta za život, i to ne radom, već ratom, ne proizvodnjom, već pljačkom ili vojevanjem za platu i za tuđi račun. Prema tome, ako bismo u kozaštvu (pa i našoj haj-

dućiji u poodmaklom stadiju) željeli nešto da naučimo o naoružanom narodu, to, svakako, nije konstitucija i organizacija. Naravno, taktika kozaštva (i hajdučije u svim razdobljima) jesu ona izvorišta iz kojih se mogu dobiti značajne spoznaje primjenjive na potrebe taktike naoružanog naroda.

Iz Engelsovih članaka »Evropske vojske polovinom XIX veka«⁸ također se mogu razabrati neki indikatori, ali svi oni gube značaj pred činjenicom da se radi o vojskama iza kojih su stajale klasne državne organizacije. Posebno su zapaženi članci »kako tući Pruse« i »Principi pruskog vojnog sistema«⁹. U njima je Engels utvrdio da su klice naoružanog naroda počele klijati na pogrešnom tlu, da se nije radilo o demokratizaciji obrane, već o taktičkom lukavstvu da bi se kompromitirala Napoleonova zabrana da pokorena Pruska ne smije držati pod oružjem više od 40.000 ljudi. Da bi ipak ostvarili potreban broj obučenih i za rat sposobnih vojnika, pruski su generali skratili vojni rok na šest mjeseci, uveli obavezu da »svaki zdrav Prus bude osposobljen za izvršavanje zadataka odbrane« i proglasili načelo brzog osposobljavanja za rat »čitave nacije«.

Nakon šestomjesečne obuke, obveznici su raspoređivani u *sistem državne mobilizacije* u kome su nastavljali povremeno usavršavati stečena vojna znanja i vještine. Dakle, takav je vojni sistem imao malo jezgro stajaće vojske i čitav sistem državne mobilizacije.

Ali i tu je vladala društvena podijeljenost, što je, u stvari, oslikavalo strukturu društvene zajednice. Građani su se dijelili na povlaštene i nepovlaštene, a planovi i obuke i upotrebe vojne organizacije krojeni su po dvorovima. Pomoću kasarnskog drila i batina ulivala se u dušu mladih Prusa »svijest« i monarhistički osjećaj njihovih vladara. »Vojska je ostala poslušno oruđe za apsolutističke zadatke u samoj zemlji i za ratove izvan granica, u interesu vladajuće oligarhije. Međutim, *puna nacionalna snaga nije bila ni približno osposobljena za odbranu.*«¹⁰

Kako se naoružavanje naroda može transformirati u socijalnu revoluciju proletarijata (i u naoružani narod), pokazala je Pariska komuna. Pošto je francuski narod kod Sedana izgubio »zvaničnu Francusku« (cara Napoleona III zarobili su Prusi), proletarijat je počeo da stvara »istinsku Francusku«, pa su u mnogim gradovima počele nastajati nove društvene zajednice — komune. Ekonomski i vojnički bila je najjača Pariska komuna, koja se i najduže održala.

Proces naoružavanja naroda započela je »vlada nacionalnog spasa« Favrea, a pokušala obustaviti vlad A. Thieresa. Pokušaj je propao jer je socijalna revolucija već bila uhvatila duboki korijen u svim društvenim slojevima Pariza.

8
Opširnije u: F. Engels, *Izabrana vojna dela*, knj. I, str. 197—265.

9
Op. cit., knj. II, str. 482. i 495.
10
Ibidem, str. 483.

Pariski naoružani narod razvijao se istodobno sa socijalnom revolucijom proletarijata, što mu je i osnovna povijesna karakteristika. U njegovoj konstituciji mogu se razabrati ova obilježja:

- podruštvljena je politika obrane,
- podruštvljena je vojna organizacija,
- podruštvljeni su svi uvjeti ratovanja,
- uz podruštvljenje sredstava za proizvodnju, podruštvljena su sva sredstva obrambeno-vojne djelatnosti, itd.

Sve analize Dekreta nedvojbeno pokazuju da je pariski proletarijat konačno odbacio vojnoorganizacijski sistem obrane kao »državno-birokratski sistem prinude« i proglasio sebe autentičnim braniocem svojih autentičnih interesa. Ubrzo se parola »Alat radnicima, zemlja seljacima, a rad svima!« mogla zamijeniti parolom u kojoj se obrana izjednačava s radom, a pravo na obranu kao i pravo na rad. Dakle, mogla je glasiti: »Alat radnicima, zemlja seljacima, rad i obrana svima!« To se pravo moglo ostvarivati u Nacionalnoj gardi, posredstvom koje se ostvarivala vojna organizacija, vojno-obrambena politika i način upotrebe sredstava vojne djelatnosti.

Po principu izbornosti i smjenjivosti, birani su organi Nacionalne garde, delegati skupštine, bataljonskih komiteta, savjeta legija i centralnog komiteta kao vrhovnoga rukovodećeg organa.

Prvi put u povijesti obrana zajednice je otrgnuta od elite specijalista i pretvorena u društvenu funkciju, i to u svakidašnjem radu i životu. To je bio izraz nužnosti, jer su revoluciju mogli obraniti svim ljudskim i materijalnim potencijalima samo oni koji su je i izveli — pariski proletarijat. Zbog toga, usprkos heterogenom sastavu rukovodstva, odluke su morale biti jednoglasne, jer ih je diktirala volja revolucije. No, to ne znači da su i provođene dosljedno i pravovremeno, što je, uz ostale propuste, bilo fatalno za revoluciju i revolucionare.

Marksistička znanost je svestrano analizirala iskustva i domete Pariske komune, pa i prvi *pokušaj* konstitucije naoružanog naroda. Sve te analize ističu dalekosežan povijesni domet, na čijem je usponu i padu prikupljeno dragocjeno iskustvo za nastavak klasne borbe proletarijata, ali i konstituciju proletarijata u državu. Pariski naoružani narod bio je u vrtlogu nastajanja i iskazivanja u revoluciji, bez mogućnosti da se konstituiraju do kraja. No, nema sumnje, svako je odvajanje naoružanog naroda Pariza izvan konstitucije globalne zajednice. U uvjetima oslobođenog i podruštvljenog rada intenzivno se izgrađivala nova zajednica i nova etika na poistovjećenoj sudbini svakoga člana komune i komune kao zajednice svih njezinih članova.

Pariski naoružani narod ostvarivan je naglo, pod stalnim pritiskom stranog agresora, bez etapa nužnog predaha za sumiranje iskustava, bez potrebne materijalne osnove, u klasnoj raslojenosti i nehomogenoj zajednici, u uvjetima dominacije egoizma i moći upravljača nad samoupravljačima.

Društveni uvjeti za ostvarivanje naoružanog naroda

Od Marxa i Engelsa nije nijedna teorija sistema obrane ponudila određene pokazatelje o uvjetovanosti naoružanog naroda i načina razgraničenja modela obrane naoružanog naroda od ostalih obrambenih modela. Zbog toga se i samo poimanje naoružanog naroda nije izvodilo iz znanstvenog opserviranja određenog znanstvenog problema, već se uglavnom oslanjalo na intuitivno ili zdravorazumsko traganje za principima i kontekstima iz kojih se i izvodilo.

Valja imati na umu da nisu bili ni Marx ni Engels samo interpretatori suvremene vojne misli, nego istraživači suštine vojnoorganizacijskih sistema, njihove organizacije i manifestiranja moći u konkretnim društveno-povijesnim uvjetima razvoja klasnih zajednica.

Zbog toga smo tragali za kontekstom principa iz kojih se izvodilo poimanje naoružanog naroda, raspitujući se za društvene uvjete koji pružaju pretpostavku da se ostvari takav model obrane zajednice, što je bilo i središte našega interesa.

Slijedom takvog razmišljanja, odmah nam se nameće pitanje: ako su klasici u primitivnom sistemu samoobrane gentilne zajednice uočili bitne karakteristike područstvljene i demokratizirane samoobrane koja je izvirala iz potrebe čovjeka kao prirodnog, društvenog i rodnog bića, da li kriterij naoružanog naroda možemo dokučiti analizom te zajednice i njezina sistema obrane?

Razumljivo, klasici nisu isticali gentilnu zajednicu kao završenu i savršenu, pa ni njezin sistem samoobrane kao *recept za socijalizam*, odnosno komunističku zajednicu. Klasici su isticali samo one društvene vrline kroz koje su se njezini članovi mogli ispoljavati kao prirodna, antropološki, rodno i društveno cjelovita bića, na čemu se i razvijala obrambena snaga zajednice. Drugo nisu mogli ni činiti jer je svaka daljnja diferencijacija bila ograničena i jer je iz bića zajednice izvirala sloboda, rodnost, cjelovitost i etičnost ljudi. U posjedovanju rada i sredstava rada bili su ravnopravni svi članovi zajednice, kao što nije bilo spora oko raspodjele rezultata rada. A, kao što je poznato, iz posjedovanja sredstava rada razvio se egoizam, odnosno egomentalitet u najširem smislu. Iz posjedovanja sredstava rada izniklo je posredništvo u procesu proizvodnje materijalnog života, koje je institutom vlasništva spajalo sredstva za rad i rad. Vojna organizacija kao sistem prinude i organ javne vlasti, posredstvom državne organizacije, stavljena je u funkciju očuvanja posredništva između sredstava rada i rada te svih društvenih i drugih privilegija koje iz toga slijede.

Već nas, dakle, i to navodi na zaključak: ako bi se ukinulo posredništvo klase u procesu proizvodnje, bila bi nepotrebna državna organizacija, vojna organizacija i bilo kakav, osim etičkog, sistem prinude. Sredstva vojne djelatnosti postala bi sredstva samoobrane (to nije »posljednja riječ tehnike«!) kao sredstva održavanja obrambene moći.

Kriterij vrednovanja naoružanog naroda nije, dakle, u fenomenu naoružavanja, već u suštini društvenog bića i rasporedu društvene moći u kojoj se ostvaruje naoružavanje. Smisao vojne organizacije, kao suprotnosti naoružanom narodu, sadržan je u sistemu posjeda ukupne društvene akumulacije kao supstratu ekonomske i političke moći klase kojoj služi vojna organizacija. Kao njezina suprotnost, naoružani narod je konstelacija obrambene moći u socijalnoj strukturi zajednice, a ne u institutu vojne organizacije, koji je izvan i iznad te strukture. Da bi se ostvario, dakle, naoružani narod, potrebno je izmijeniti cijeli sistem na kome se zasniva konstelacija vojne organizacije, što zahtijeva temeljite društveno-ekonomske i druge reforme.

Ekonomija, politika i prinuda, ta tri osnovna sadržaja klasnog društva, otuđena su od čovjeka: ekonomija kao »ekonomska sfera«, politika u »sferu politike«, a prinuda u »sferu državne prinude«.

U »sferi ekonomije« ljudi su jedni drugima suprotstavljeni na osnovi društvene podjele rada, oko kojih se odvija borba za materijalne i druge društvene privilegije. Funkcionirajući kao produžena ruka klasne podjele, ta konfrontacija čini socijalnu strukturu sve složenijom i konfliktnijom. Razvija se birokracija kojoj je svetinja autoritet, a temeljna osnova hijerarhija. »Autoritet postaje princip znanja birokracije, a obožavanje autoriteta njeno uvjerenje. Što se tiče pojedinačnog birokrate, državni cilj se pretvara u njegov privatni, u potjeru za višim položajem.«¹¹

Djelatnost ljudi je podijeljena stihijskom prinudom, a ne dobrovoljno, što »sopstvenu djelatnost čovjeka izvrgava u tuđu, njemu suprotstavljenu silu, koja njega podjarmljuje umjesto da on njome gospodari«¹².

Ako bismo iz toga izvlačili princip, onda se naoružani narod može ostvariti samo ako se *ukine nametnuta i afirmira dobrovoljna društvena podjela rada*, što se može ostvariti podjednakom društvenom valorizacijom svih djelatnosti.

»Sfera politike« nastala je oduzimanjem čovjeku ljudskih svojstava da se sam brine o sudbini svoje zajednice. Politika je pretočena u društvenu djelatnost, institucionalizirana u društvenoj organizaciji. Politička djelatnost je mistificirana kao djelatnost koja jedina može ostvariti interes cijele zajednice. Vojnu organizaciju, kao sredstvo politike, država je držala na distanci, politizirajući je onoliko koliko zahtijevaju interesi ciljeva politike. U zajednici koja ostvaruje naoružani narod, politika i obrana moraju napustiti državnu organizaciju i ponovno biti vraćeni u socijalnu strukturu. Politika kao činitelj progresa, a obrana u zaštiti progresa. *Politika i obrana moraju se vratiti čovjeku kao biću politike i samoobrambenom biću.*

»Sfera državne prinude« čiji je najizrazitiji instrument vojna organizacija, otuđena od čovjeka i pretvorena u ustanovu javne vlasti, nije »istovjetna sa stanovništvom koje se samoorganiziralo kao oružana sila« (En-

11

P. Vranicki, *Historija marksizma*, knj. I, III izdanje, Zagreb, 1978, str. 85.

12

K. Marx — F. Engels, *O književnosti*, Kultura, Beograd, 1946, str. 37.

gels), već državni inventar namijenjen osiguranju ostvarenja klasno-eksploatorskih interesa u zajednici i kao sredstvo ratovanja s drugim zajednicama.

Naoružani narod može se ostvariti samo u uvjetima transformacije vojnoorganizacijskog sistema u sistem općenarodne obrane, kao uvjeta iskazivanja obrambene moći zajednice putem obrambene moći njezinih članova. Ne stihijski, već smišljeno, u skladu s objektivnim potrebama i okolnostima. Proces ostvarenja naoružanog naroda proces je transformiranja klasnog u društvo bez klasa, odvajanja vojne organizacije od klasno-državno prisvojene sile. Ukidanjem klasa ukinut će se posljednik sistema prinude, jer prinuda neće biti potrebna. Naoružani narod može se ostvariti samo u onim zajednicama u kojima vladajuća klasa ima drugih načina i sredstava za upravljanje procesima unutrašnjeg razvoja, bez upotrebe sistema prinude.

Valja upozoriti da ni Marx ni Engels nikada nisu učili radničku klasu kako da vlada, već kako da ostvari revolucionarni preobražaj svijeta i ukine svaki, pa i sopstveni oblik vladavine. Naoružani narod je marksistička negacija stajaćih armija, pa ma kakva bila forma njihove organizacije. Na taj način dokučili smo pitanje *odnosa radničke klase* prema strategiji obrane svoje zajednice.

U analizama struktura društvenih zajednica, država i klasa, uočavaju se interne strukture koje u sebi sadrže i integratore i dezintegratore. Stupanj homogenosti zajednice određen je odnosom integratora i dezintegratora, odnosno obimom konfliktnih problema u strukturi i načinom na koji se rješavaju. Povijest nas uči da su sve klasne zajednice proizvodile i reproducirale konfliktna stanja. Socijalistička revolucija razlikuje se od ostalih revolucija i po tome što svjesno prihvata konfliktno stanje, djelujući na homogenizaciju socijalističke zajednice destrukcijom naslijeđenih i sopstveno stvorenih dezintegratora. U tom dugotrajnom procesu postupno se stabiliziraju i humaniziraju novi materijalni, politički, pravni, kulturni i, nadalje, etički odnosi.

Nova zajednica svojim članovima osigurava slobodu rada, stvaranja i odlučivanja, u društvenim uvjetima koji moralno i materijalno moraju degradirati klasnu eksploataciju i egoizam kao povijesni produkt klasne zajednice. Svijest o ljudskoj zajednici kao najvišem dobru čovjeka može ovladati čovjekom samo onda kad ta zajednica bude njegova svojina. Tek tada će doprinos prosperitetu zajednice postati najviši domet ljudskih mogućnosti, sreće i zadovoljstva.¹³

Konstitucijom naoružanog naroda obrana zajednice ponovo postaje ljudsko samoodređenje, samopotvrđivanje — »indeks ljudskosti«.

13
Grčki polis bio je slobodna politička zajednica u kojoj se ostvarivao opći i pojedinačni interes, sjedinjen u interes polisa. Ako su se ta dva interesa razilazila, privatni interes je morao odstupiti pred interesom polisa. U takvim društvenim uvjetima čovjek istinski postaje društveno, političko i ljudsko biće, a politika i polis

istinski sadržaj njegova života. Izvan polisa nema ljudske zajednice, nema slobode. U krajnjem slučaju, nema života. Osuda na izgnanstvo iz polisa bila je ravna smrtnoj kazni, jer je okvalificirana *nečasnošću*.

Opširnije u: F. Engels, *Anti-Dühring*, str. 187.

Obrana zajednice mora prijeći iz pravne u etičku sferu, jer je pravna norma izvanjski instrument nametanja obaveza i prinude da se te obaveze izvršavaju. Etika je očovječenje obrane, kao zajedničkog i najvišeg dobra njezinih članova. Naoružani narod može »disati punim plućima« samo ako su etičke norme vladajuće društvene norme i ako su rad, politika i obrana suština tih vladajućih normi. Svaki oblik prinudne obrane mora se prinudom održavati. Međutim, prinuda što izvire iz ljudske ličnosti ima najdalekosežnije domete, što je povijest nedvojbeno potvrdila.

Radnička klasa, kao klasa koja ukida sve klase pa i samu sebe kao klasu, ima viziju komunističke zajednice, a naoružani narod kao organski sadržaj te nove zajednice. Proces nastanka naoružanog naroda prati procese ostvarenja komunističkog društva, koje, da bi se ostvarilo, mora ostvariti novu svijest ljudi koja će biti oslobođena snažnih naslaga prošlosti.

Prema tome, strategija obrane socijalističke zajednice dio je strategije socijalističke revolucije, u kojoj odlučujuću ulogu ima *autoritet razloga i solidarnosti*, a ne autoritet formalne vlasti i pravne prinude.¹⁴

Svjesni rizika i odgovornosti, ali i činjenice da se pionirski zahvati moraju poduzeti, pokušat ćemo aktualizirati osnovne kriterije po kojima bi se mogao razlikovati model naoružanog naroda od vojnoorganizacijskih modela obrane zajednice. Svu složenost toga pitanja već smo istakli. Međutim, moramo posebno naglasiti da je *naoružani narod širi pojam od čina obrane zajednice oružjem*, jer je čin oružane obrane samo jedna od *aktivnosti naoružanog naroda*. Naoružani narod ostvaruje se u mirnodopskim uvjetima, na određenoj ekonomsko-vlasničkoj podlozi, u društveno-političkim uvjetima određene socijalne strukture koja je izložena djelovanju pozitivnih ili negativnih ugroživača, ali i uticajima međunarodne zajednice i odnosima među njezinim članicama. Odlučujući uticaj na koncepciju sistema obrane imaju: *ekonomija* kao stanje produktivne i reproduktivne moći zajednice, *društveno-politički sistem* kao uređenje međusobnih odnosa društvenih subjekata, *položaj i djelovanje zajednice u međunarodnoj zajednici*. Zbog toga smo se i odlučili da pokušamo potražiti kriterije u ekonomsko-vlasničkim odnosima, društveno-političkom sistemu, međunarodnim odnosima i u konstituciji sistema obrane.

Ekonomsko-vlasnički odnosi

»Ništa toliko ne ovisi od ekonomike koliko vojna organizacija«, govorio je Engels, pri čemu je mislio na materijalne resurse i sredstva za proizvodnju, sredstava vojne djelatnosti. Kvantitet i kvalitet sredstava o

14

O tome opširnije u: K. Marx — F. Engels, *Dela*, sv. V (»Elberfeldski govor«), Prosveta, Beograd, 1968.

kojima ovisi ostvarenje tehničkog faktora sistema obrane odvija se u određenim društveno-ekonomskim odnosima. Ti se odnosi reflektiraju i na djelovanje ljudskog faktora koji se koristi sredstvima vojne djelatnosti.

Socijalne sile koje su uspostavile određeni ekonomsko-proizvodni porijekak služe se vojnom organizacijom kao sredstvom prinude u održavanju svojih ekonomsko-vlasničkih pozicija. Između socijalnih sila kao vlasnika društvene reprodukcije i vojne organizacije kao sistema prinude uspostavljaju se materijalni odnosi iz kojih proizlaze njihovi drugi odnosi u društvu. »Ti materijalni odnosi samo su nužni oblici u kojima se ostvaruje njihova materijalna i individualna djelatnost.«¹⁵

Vojna organizacija uvijek je odražavala stanje odnosa u ekonomskoj strukturi zajednice, a njezina suština suštinu društveno-vlasničkih odnosa.

Naoružani narod nije se mogao ostvariti u klasnim zajednicama i zato što njegov ljudski faktor čini proizvodno-socijalna društvena struktura, koja ne posjeduje sredstva za proizvodnju, pa ni sredstva vojne djelatnosti. Kao društveni oblik prisvajanja ekonomskih dobara, vlasništvo određuje klasnu konstelaciju društvene zajednice. Socijalnoj strukturi i proizvodničkom sloju ostavljena je samo proizvodnja, dok se sredstva za proizvodnju, rezultati proizvodnje, pa i proizvedena sredstva vojne djelatnosti nalaze u posjedu vladajućih društvenih klasa.

S druge strane, i u vojnoj organizaciji nalazi se čovjek, ali ne kao posjednik, već kao korisnik sredstava vojne djelatnosti. A i čovjek i sredstva vojne djelatnosti samo su supstrat energije za proizvodnju rata i prinude, osmišljene u različitim planovima vladajućih društvenih sila.

Otuđen od svoje suštine, čovjek se i u proizvodnji i u vojnoj organizaciji javlja kao fragment, a ne kao cjelovita proizvodna, samozaštitna i samoobrambena ličnost s neiscrpnim kreativnim potencijalima. Na taj način, kriterij ekonomsko-vlasničkih odnosa u kreiranju organizacije društvene obrane neposredno nas upućuje na ispitivanje uloge ličnosti u ekonomsko-vlasničkim odnosima. Ako se u tim odnosima javlja cjelovita ličnost, koja se ispoljava u procesu planiranja, odlučivanja, zajedničkog posjedovanja ostvarene društveno-ekonomske moći kao svoje moći, u takvoj se zajednici i ne može ostvariti drugačiji model obrane osim sistema naoružanog naroda. Društvena suština ekonomsko-vlasničkih odnosa nameće ga kao zakonitost.

Socijalistički društveni sistem do sada je ostvario dva oblika ekonomsko-vlasničkih odnosa: državno-socijalistički i društveno-kolektivni.

Teorijski i normativno državno-socijalistički ekonomsko-vlasnički odnosi najpotpunije su razvijeni u Sovjetskom Savezu, u kome se može promatrati uticaj tih odnosa na uspostavljanje onakvog sistema obrane kakav

15
K. Marx, *Pismo Anenkovu od 28. 12. 1864.*,
u: *Rani radovi*, str. 433 cit. prema: P. Vranicki, *Historija marksizma*, knj. I, III izd.,
Zagreb, 1978, str. 146.

je i ostvaren.¹⁶ A ostvarena je vojna organizacija koja je, zajedno sa sredstvima vojne djelatnosti, u rukama države. Država je koncipirala klasični oblik vojne sile, ona je razvija, oprema i održava. Država je jedini vlasnik vojne organizacije, pa se nijedna funkcija takvog sistema ne ostvaruje mimo nje. Vojna organizacija ima mnogobrojne institucije (u rukama države), koje su razvrstane po specijalnostima i zadacima. O upotrebi vojne sile odlučuje, u ime radničke klase, država.

Društveno-kolektivno vlasništvo ispoljava efekte koje treba svestranije izučiti s aspekta organizacije obrambeno-zaštitnog sistema. Polazište mu je oslobađanje i podruštvljenje rada. Rad je osnovni društveni kriterij koji određuje društvenu i materijalnu poziciju svakog člana. Rad je slobodan ali i podruštvljen, isto kao što su podruštvljeni i drugi uvjeti proizvodnje materijalnog života zajednice.

Spajanjem slobodnog i podruštvljenog rada s njegovim posjednikom — radnikom nastala je povijesno nova kategorija — udruženi rad. Njegovu suštinu čini slobodno udruživanje rada na društvenim sredstvima za proizvodnju, pri čemu nastaje novi organizacijski model upravljanja procesom proizvodnje, razmjene i raspodjele — radničko samoupravljanje.

Takvi ekonomsko-vlasnički odnosi polazna su osnova dezalijenacije čovjeka, što je samo obratan put njegovoj alijenaciji. Jer osnovu svake dezalijenacije ličnosti predstavlja sloboda rada, samoupravljanje i stvaranje takvih odnosa u kojima će doći do izražaja cjelovita ljudska ličnost.

U takvim ekonomsko-vlasničkim odnosima i u takvoj društvenoj poziciji čovjeka, u procesu podruštvljenja funkcija socijalističke države, morao se začeti i razviti sistem općenarodne obrane i društvene samozaštite. Ali to još nije naoružani narod, već samo konkretna realizacija marksističke ideje o podruštvljenju obrane, kao prijelazni oblik ostvarenja naoružanog naroda. Zbog veoma izraženog djelovanja subjektivnih i objektivnih okolnosti još su zadržani značajni potencijali vojne organizacije u okviru sistema općenarodne obrane i društvene samozaštite.

Društveno-politički sistem

Iz ekonomsko-vlasničkih odnosa razvijaju se društveno-politički odnosi.

Vlasništvo je društveni oblik prisvajanja ekonomskih dobara na osnovu legaliteta forme prisvajanja. Suština vlasništva proizvodi društveni odnos, a forma prisvajanja, oblik ostvarenja društvenog odnosa. Društveni odnosi ostvaruju se u okviru društveno-političkih struktura društva. Ta

16

Državno-socijalističko vlasništvo je oblik socijalističkog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju i drugim sredstvima društvene reprodukcije, prirodnim blagom i

javnim dobrima, što je proglašeno državnom imovinom, odnosno općedruštvenim dobrom u rukama države.

se struktura polarizira oko općedruštvenog interesa, pa je društveno-politički sistem legaliziranja i društveno organiziranje da se ostvaruje taj interes. Karakter vladajućega društvenog interesa određuje sredstva njegova ostvarivanja, pa je odnos društveno-političkog sistema i vojne organizacije određen odnosima na relaciji klasa-država, odnosno ekonomija-politika-prinuda.

U okvirima društveno-političkog sistema oblikuje se tip vojne organizacije koji odražava, podržava i održava taj sistem.

Uticaj međunarodne zajednice

Već smo istakli da na koncepciju i organizaciju sistema obrane zajednice utiču »subjektivne i objektivne okolnosti«¹⁷. Subjektivne okolnosti izraz su djelovanja dezintegratora koji dolaze iz interne strukture, koji se moraju izučiti i organiziranim društvenim djelovanjem suzbiti na kontrolirani prostor. Ili, kako Engels kaže: »Sile koje djeluju u društvu... djeluju slijepo, razorno, nasilno, sve dok ih ne upoznamo i ne računamo s njima. Ali kad ih jedanput upoznamo, kada shvatimo njihovo djelovanje, njihov pravac, njihove učinke, onda samo od nas zavisi da ih sve više potčinimo svojoj volji...«¹⁸

Objektivne okolnosti uglavnom djeluju iz drugih zajednica, kao rezultat odnosa i sukobljenih interesa i načina na koji se rješavaju u međunarodnoj zajednici.

Kao subjekt međunarodne zajednice, svaka država ravnopravno ostvaruje svoje interese i iskazuje svoj suverenitet s drugim državama. Suštinu vanjske politike utvrđuju subjektivne snage svake zajednice. Međutim, njezina je realizacija ograničena i djelovanjem drugih subjektivnih snaga na prostoru međunarodnih odnosa. To je međusobna razmjena informacija, robe, usluga, itd. Tako se međunarodni faktor sve više uvlači u život suvremenih država, koje ga modeliraju. Međutim, odnosi u međunarodnoj zajednici ne mogu se modelirati na način kako se modeliraju odnosi u pojedinim članicama, jer se na sceni međunarodnih odnosa pojavljuju suvereni subjekti.

Pozitivni ili negativni trendovi odražavaju se na stanje u članicama međunarodne zajednice, od čega mnogo zavisi način rješavanja interstrukturnih odnosa. Posljedica je harmoničnog razvoja odnosa u međunarodnoj zajednici mir i blagostanje članica, a rastuća napetost izaziva neizvjesnost, strah, penetraciju sukoba. U takvim se okolnostima države interesno grupiraju u političke, vojne i ekonomske grupacije, tragajući za kolektivnom sigurnošću.

17
Opširnije u: M. Vučinić, *Uvod u sistem narodne odbrane*, VIZ, Beograd, 1978, str. 10.

18
F. Engels, *Anti-Dühring*, Naprijed, Zagreb, 1946, str. 293.

U okviru svake grupacije nameće se ekonomski ili vojno najsuperiorija država kao vladajuća ili vodeća sila grupacije. Lokalni ili globalni interes vladajuće sile u grupaciji počinje se ostvarivati kao interes cijele grupacije. Ta pojava utiče na mijenjanje makrostrukture u međunarodnoj zajednici.

Odnosi u međunarodnoj zajednici uvijek su djelovali na sistem obrane njezinih članica. U toku ili neposredno poslije ratova nestajale bi napetosti, da bi se opet zaboravile slike bojnih polja i pristupalo pripremama novih, još težih, užasnijih i nehumanijih.¹⁹

Nikada svijet nije pripremio toliko ratne energije kao danas i nikada se u trci za tom energijom nije toliko rasipao znanstveni i materijalni potencijal. Vođenje rata je poodavno intelektualizirano. Pored scijentizacije, konstituiraju se nove strategije, kao npr. posredstvom trke u naoružavanju ekonomski iznuditi i dovesti do raspada društveno-politički i vojno-organizacijski sistem protivnika. Ravnoteža snaga postala je princip odnosa u međunarodnoj zajednici, da bi se kako-tako očuvao mir. Mir koji je u stvari rat, jer su sredstva vojne djelatnosti mnogo složenija i raznovrsnija nego što su bila prije. Dosegnuta vojna moć, kao pretpostavka da će se izbjeći poraz u slučaju oružanog sukoba, neprestano se i lančano narušava, jer je ravnoteža snaga beskonačan proces.

Takvi odnosi u međunarodnoj zajednici, kao kriterij ostvarenja naoružanog naroda, krajnje su nepovoljni. Moć vojnih grupacija prevazišla je moć Organizacije ujedinjenih naroda i drugih integratora. Ostao je samo pokret nesvrstanosti koji se svim snagama zalaže da smiri pogoršavanje odnosa što je nastalo kao posljedica blokovskih konfrontiranja interesa. Međutim, zajednica koja ostvaruje naoružani narod djeluje kao faktor zbližavanja članica, jer je miroljubiva, bez agresivnih ciljeva. Svoju slobodu gradi na temelju uvažavanja slobode i dostojanstva drugih subjekata. Takva je zajednica aktivan borac za metode miroljubivog rješavanja i najsloženijih problema posredstvom zajedničke međunarodne organizacije.

Naoružani narod se ne takmiči u naoružavanju i pripremanju planova za »odlučne« bitke, već u odvratanju drugih da se naoružavaju i da se pripremaju da silom ostvaruju svoje ciljeve. »Odvratiti neprijatelja, to znači realizovati svoje stvarne mogućnosti. Prava se bitka javlja, dakle, kao bitka koju želimo da izbjegnemo.«²⁰ Naoružani narod materijalno i moralno pomaže žrtve vojne agresije ili žrtve vojnih, političkih i ekonomskih pritisaka.

Odnosi u međunarodnoj zajednici doprinose usporavanju ili ubrzavanju dezinstitutionalizacije oružane sile. Naročito ispoljavaju uticaj na slabljenje ili jačanje tehničkog faktora. Međutim, ma kakvi bili ti odnosi, oni

19

»Dovoljno je baciti pogled na bojno polje poslije bitke da u monarha izazove želju za mirom i strah od rata« — Napoleon Bonaparte (cit. prema: G. Gerosa: *Napoleon*, Alfa, Zagreb, 1976, str. 179).

20

Guy Brossollet, *Ogledi o nebitki* (predgovor Ž. Blagoev), VIZ, Beograd, 1978, str. 8.

ne smiju biti razlogom blokovskih prestrojavanja. Nezavisnost i suverenitet moraju se čuvati bez obzira na cijenu. Savezništvo se stvara djelovanjem autoriteta razloga, a ne interesa koji se u mirnodopskim uvjetima ostvaruju miroljubivim sredstvima.²¹

Naša nesvrstana vanjska politika i neokrnjen subjektivitet u međunarodnoj zajednici samo su izraz dosljednosti u izgradnji sistema socijalističkog samoupravljanja, na temelju prava i sloboda građana naše zajednice. Tu nema raskoraka između vanjske politike i načela izgradnje zajednice, u kojoj se i vanjska politika podružuje. Sve su to pretpostavke da se naš sistem općenarodne obrane i društvene samozaštite postupno i dosljedno razvija u smjeru naoružanog naroda. Odstupanje od bilo koga navedenog faktora mora imati kao posljedicu pretransformiranje sistema obrane.

Ostvareni sistem obrane²²

Kao rezultat različitih putova destrukcije feudalnog sistema obrane razvila se buržoaska stajaća vojska i građanska policija. Stajaća vojska sastavljena je od jedinica, ustanova i komandi koje posjeduju potrebna sredstva vojne djelatnosti. Vojska je namijenjena vođenju oružane borbe, ali istovremeno i reprodukciji novoga vojničkog i starješinskog kadra.

Ako je organizirana na općoj vojnoj obavezi, vojna organizacija sastoji se od stalnog i povremenog sastava. Oficiri, podoficiri i građani zaposleni u vojsci čine stalni, a vojnici, vojni obveznici i rezervne starješine povremeni sastav. Profesionalne armije su drugi tip stajaće vojske. Njihov je cjelokupni sastav plaćenički. Oficirski kadar buržoaskih vojnih organizacija preuzeo je od feudalnog plemstva elitistički sistem vrijednosti koji se izražava u oficirskoj časti, kao »časti« pripadnika višega društvenog sloja.

Kao integrator i kriterij vrednovanja nacionalnih osjećanja vojničkog sastava istaknut je patriotizam, a vojno-političkim vaspitanjem, zakletvom, i sličnim, želi se postići maksimalna identifikacija nacije i vojne organizacije. Ta se nacionalistička obilježja ističu i podstiču radi prikrivanja klasne suštine i antagonizama između oficirskog i vojničkog kadra, te da se destimulira ponašanje vojne organizacije mimo uspostavljenoga društveno-političkog sistema.

21
J. B. Tito, »Kad imaš prijatelja, samim tim imaš i saveznike u borbi za sopstvenu sigurnost i nezavisnost.«

22
Opširnije u: M. Ibrahimpašić, *Društvena priroda opštenarodnog odbrambenog rata*, VIZ, Beograd, 1977, i *Oružane snage u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja*, »Priručnik«, IV/1979; izd. Republičke konferencije SRVS SR Hrvatske, Zagreb, 1979.

Povijesna evolucija građanskog društva i državne organizacije postupno je djelovala na odvajanje vojne organizacije od drugih struktura vlasti. U prošlim epohama državom je upravljao činovnički aparat, koji je bio malobrojan, a bavio se ubiranjem poreza, gušenjem manjih pobuna, osvajanjem tuđih teritorija ili obranom osvojenih. Vojna je organizacija imala ulogu pratioca ili egzekutora. Još se javna vlast i vladajuća klasa nisu razlikovale.

Međutim, industrijsko društvo je preraslo u sistem složenih društvenih struktura, kome je potreban veliki upravljački aparat različitih profesija. Taj se aparat regrutira iz različitih društvenih slojeva. Javna se vlast sve više osamostaljuje i od društva i od vladajuće klase. Razvio se složen sistem predstavničke buržoaske demokracije u kome političke partije dobijaju politički subjektivitet, bez obzira na različite klasne, grupne, profesionalne, ideološke i druge interese. Vlada postaje najviši domet buržoaske predstavničke demokracije, koja se bori da, posredstvom tehnobirokratskih struktura, udovolji interesima onih snaga koje stoje iza nje.

Takva konstelacija društvenih odnosa pogoduje formiranju vojne profesije kao zatvorene elitističke društvene grupacije, koja konstituira svoj interes kao društveni interes i posjeduje društvenu moć da ga iskaže. Osim toga, uzburkana borba političkih partija pogoduje tome da se vojna organizacija drži po strani, odvojena čak i od institucije izvršne vlasti, od vlade. Konačno, i same političke partije teže tome da izoliraju vojnu organizaciju, radi nesmetanog razbuktavanja međusobnih političkih obračuna.

Takva izolacija omogućila je oficirskom kadru da monopolizira unutrašnji život vojnoorganizacijskog sistema. Monopolizacija unutrašnjeg života i činjenica da je to organizacija koja posjeduje ogromnu koncentraciju društvene sile stvorili su uvjete za posebni tretman oficirskog kadra. Koncentracija društvene sile pretvorila je vojnoorganizacijski sistem u centar društvene moći, koji je vezao za sebe potrebne komplekse za proizvodnju sredstava vojne djelatnosti, na čijoj inovaciji rade veliki istraživački instituti s probranim znanstvenim kadrovima. Na taj način vojna organizacija suvremenih kapitalističkih država transformirala se u vojnoorganizacijski kompleks, maksimalno otuđen od ljudi i od zajednice.

Pošto je izvršena transformacija oružanih snaga revolucije, socijalističko društvo je do sada ostvarilo dva tipa organiziranja obrane zajednice: armiju socijalističke države i sistem općenarodne obrane i društvene samozaštite.

Armiju socijalističke države organiziraju državno-partijski organi i organizacije, kao zastupnici interesa radničke klase i naroda socijalističke zajednice, a za potrebe obrane tekovina revolucije. Armija socijalističke države konstituirana je na državno-socijalističkom vlasništvu, na idejno-političkoj snazi partije i na administrativnoj snazi državnog aparata. Izvorište ekonomske moći počiva na državno-socijalističkom vlasništvu, izvorište političke moći na idejno-političkoj snazi partije, a izvorište represivne moći na administrativnoj snazi državnog aparata. Na taj način državno-socijalistička vojna organizacija jedno je od najznačajnijih uporišta političke moći socijalističke države.

Državni i politički aparat ima monopol u organiziranju, opremanju i odlučivanju o društvenim zadacima i upotrebi vojne organizacije. Društvena priroda vojne organizacije neposredno je vezana za društveno-politički sistem, odnosno neposredno ovisi o karakteru javne vlasti. Javna vlast može preko vojne organizacije izražavati političke i druge interese i prema socijalističkim državama, primjenom vojne prinude.²³

Očito, putovi izgradnje socijalizma su različiti, ali je zajedničko jedno: socijalistička demokracija ne može se izgraditi bez sveukupne društvene pa i obrambene demokratizacije. A da bi se to ostvarilo, potrebno je demokratizirati ekonomsko-vlasničke odnose, društveno-politički sistem, a naročito organe javne vlasti, demokratizirati vanjsku politiku i uporno se boriti za ravnopravne odnose u međunarodnoj zajednici, bez sile i nasilja.

Sistem općenarodne obrane i društvene samozaštite, kao drugi oblik organiziranja obrane socijalizma, nastao je i razvija se u jugoslavenskoj teoriji i praksi kao prijelazni oblik ka ostvarenju marksističke ideje o naoružanom narodu. Svoju ekonomsku moć ostvaruje iz udruženog rada konstituiranog na društvenom vlasništvu. Savez komunista Jugoslavije i druge organizirane socijalističke snage izvor su njegove političke moći koja se ostvaruje u sistemu socijalističkog samoupravljanja, na izvornim načelima marksističke znanosti. Takav se sistem ostvaruje u zajednici koja je nesvrstana u bilo kakvu grupaciju što šteti interesima drugih, koja vodi miroljubivu vanjsku politiku na principima aktivne međunarodne suradnje, ravnopravno i bez miješanja u unutrašnje poslove drugih zajednica. U takvoj zajednici su se stekli određeni uvjeti za konstituciju naoružanog naroda, ali je još izraženo djelovanje subjektivnih i objektivnih okolnosti koje znatno usporavaju brži proces odumiranja državne organizacije, koji se zakonito odvija. U tome procesu podruštvljenja poslova obrane i zaštite zajednica nipošto ne slabi, već jača obrambeno-zaštitni sistem.²⁴

* * *

Društvenu zajednicu čine država i ljudi. Država kao njezina povijesna priroda i ljudi kao stvarni sadržaj zajednice. O međusobnim odnosima države i ljudi i o uređenju tih odnosa u zajednici vjekovima se razmišljalo. Baš zbog toga što je država uvijek bila otuđena od ljudi, iako je proizvod samih ljudi kao društvenih bića. Državne institucije nosioci su određenih specijalističkih poslova. Međutim, država shvaćena kao skup različitih institucija uvijek je ostvarivala vlast vladajuće klase, iako se pojavljuje kao rezultat neophodne koegzistencije između suprotstavljenih materijalnih, političkih i društvenih interesa njezinih članova.

23

Opširnije u: »Marksistička misao«, br. 5/1980, str. 3. i dalje.

24

O sistemu općenarodne obrane i društvene samozaštite, kao konkretnom ostvarenju naoružanog naroda bit će riječi u nekom od slijedećih brojeva.

Vojna organizacija kao institucija državne prinude odražava suštinu odnosa u klasnoj strukturi zajednice. Vojna organizacija je, dakle, povijesno-državna institucija specijalizirana da štiti interese vladajuće klase primjenom sredstava prinude.

Time nije dovršeno razmišljanje o potrebi društvenog organiziranja za samoobranu i samozaštitu, jer je ljudska zajednica dio prirode i jer je samobrana i samozaštita prirodno svojstvo ljudi.

Kakva će biti organizacijska forma, ovisi o mnogo faktora. Ali suština organizacijske forme proističe iz ekonomsko-vlasničkih odnosa, društveno-političkog sistema i položaja zajednice, stupnja razvijenosti i stanja u međunarodnoj zajednici. Suštinu sistema obrane određuje vladajuća klasa. Ona klasa koja ostvaruje svoj interes kao općedruštveni bez bilo kakvog oblika eksploatacije ostvarila je uvjete za odumiranje države, područne funkcije njezinih institucija, među kojima je i funkcija obrane zajednice. U stvarnosti, to je radnička klasa koja je ostvarila socijalizam i koja se stalno bori za demokratizaciju principa socijalističke izgradnje.

Područje poslova obrane kao funkcije klasične države ostvaruje se kroz sistem općenarodne obrane i društvene samozaštite ka jedinstvenom obrambeno-zaštitnom sistemu, što je de facto konkretizacija marksističke ideje o naoružanom narodu.